

Avukat-Müvekkil Etkileşiminde Aktarım ve Karşı Aktarım

*Düşmanını savunabilmek
bir avukat için inanılmaz bir onurdur*
Jacques Vergés

Mesleğe başladığım yıllarda kıdemli avukatlardan sıkça duyduğum, bana ilk duyduğumda saçma gelen bir söz vardı: “avukatın tek düşmanı müvekkilidir”. Bu sözün arkasından mutlaka bu önermeyi doğrulayan korkunç bir-iki meslek anısı anlatılırdı.

Bu sözü, yaşadığım olumsuz deneyimlerin desteklemesiyle, ben de bir süre otomatik olarak tekrar edegeldim. Konferanslarımda ve staj seminerlerinde stajyerlere ve meslektaşlarıma, benden öncekilerin bana öğrettiği gibi “avukatın tek düşmanı vardır: o da müvekkilidir” cümlesini kurduktan sonra yaşadığım olumsuz ve can yakıcı birkaç deneyimi ekledim.

Ama bu paradoksal söz, sayısız gerçek olaylara dayansa da, ilk duyduğumdan bugüne kadar beni hep rahatsız etmiştir. Bizzat yaşadığım olaylar, meslektaşlarıma bana anlattığı anılar, Baro yönetim kurulu üyeliği yaptığım sırada incelediğim soruşturma dosyaları, bu sözü büyük ölçüde destekliyordu. Ama mesleğimin varlık nedeni olan ve derdine çare arayan müvekkilleri düşman olarak nitelermeyi de kabul edemiyordum. Sonunda, avukatların müvekkillerine, müvekkillerin de avukatlarına karşı beslediği olumlu ve özellikle de olumsuz duyguların mekanizmasını anlamadan bu sorunun çözülmesi veya bu sorunla bilinçli olarak başa çıkılmasının olanaksız olduğuna karar verdim.

Zira avukat ve müvekkilin birbirlerine karşı hissettikleri olumlu ve olumsuz duygular; danışma, uyuşmazlığın çözümü ve dava sürecini etkilediği gibi, avukatlık sözleşmesinin avukat veya müvekkili tarafından mantıksız nedenlerle sonlandırılmasına, avukatın baroya veya savcılığa şikâyetine ya da avukat ve müvekkili arasında daha ağır uyuşmazlıkların çıkmasına neden olabiliyordu. Pek çok meslektaş, bilgisi ve eğitimi olmayan bu konuda kolaylıkla riskli ilişkilere doğru sürüklenmekte; farkında bile olmadan kendini meslekle bağdaşmayan bir tutumun içinde bulabilmekteydi.

Ülkemizdeki avukatlığının darbimeseli haline gelen bu sözden hareketle konuyu araştırmaya başladım. Araştırmalarımla problemin psikanalizin belli başlı konularından biri olan “aktarım ve karşı aktarım” sonunu olduğuna beni ikna etti. Bu yazımda, avukat-müvekkil ilişkilerinde aktarım ve karşı aktarımın psikolojik dinamikleri, bununla ilgili alınacak önlemleri araştıracağım.

Psikanalizle ilgili eserlerde aktarım sorunu, karşı aktarımdan önce incelenir. *Michigan Üniversitesi'nden hukuk ve psikiyatri profesörü Andrew S. Watson*, konuyu ayrıntılı olarak incelediği eserinde, aktarımın teşhis edilebilmesi için öncelikle karşı aktarımın incelenmesi gerektiğinden hareketle bu süreci tersine çevirir ve öncelikle karşı aktarımı inceler (s. 78,79). *Watson'un* görüşüne katılmakla beraber, bu konunun

bizim hukuk literatürümüzde avukat müvekkil ilişkileri yönünden hiç incelenmemiş olmasından hareketle psikanalistlerin sistematığına bağlı kalarak öncelikle aktarım olgusunu inceleyeceğim. Daha sonra hukuksal uyumsuzlukların psikolojik sonuçları ve bunun aktarım ve karşı aktarımla ilişkisi üzerinde kısaca durduktan sonra, aktarım ve karşı aktarım konusunda avukatın tutumu konusuna değineceğim.

A. Aktarım (Transference)

Psikanalizde; analiz görenin, en erken nesne ilişkilerinden kaynaklanan ve analiz ortamında yeniden canlanmış duygularını büyük ölçüde bilinçsiz olarak psikanaliste yöneltilmesine aktarım denilmektedir (Tükel, s.13) . Tanımdaki “en erken nesne ilişkileri” ibaresi, analiz görenin çocukluk döneminde genellikle çocuk üzerinde otoritesi olan (anne, baba, bakıcı, ağabey vs.) kişiler ile olan yaşantıları ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, psikanaliz ilişkisi içinde hasta, geçmişe ait duygu ve tutumlarını farkında olmadan şimdiki bir nesneye yönelterek (psikanalist), şimdiki mekân ve şimdiki zamanda yeniden dramatize eder. Geçmiş yaşantıdaki roller aynı kalmakla beraber oyuncular ve sahne değişmekte ve geçmiş yeniden tekrar edilmektedir. Bunu iki kişilik bir tiyatro oyununun, başoyuncusu değişmemek üzere her defasında farklı sezonlarda farklı bir oyuncuyla farklı salonlarda sahnelenmesine benzetebiliriz.

Analitik ilişkide aktarım kalıpları otomatik ve bilinçdışı olarak ortaya çıkar. Bir hastanın hekimine bağlanması ve ondan sevgi beklemesinin çoğu zaman bilinçli bir yanı vardır, asıl bilinçdışı olan bunların hastanın geçmişiyle olan ilişkisidir. Bu anlamda aktarım, hastanın anne veya babasıyla olan çocuklukta ilişkisinin görüşme odasında yinelenmesidir. Buradaki yinelenme, geçmişteki olayı hatırlayıp anlatmak değildir, hasta geçmişteki ilişkiyi psikanalist üzerinden yeniden sahneler.

Aktarım, psikanalizde hasta-hekim ilişkisi içinde ele alınmış ve incelenmiştir. Aktarım sadece psikanaliz esnasında görülen ve analiz ortamında ortaya çıkan bir fenomen değildir. Yetişkinlikteki (genellikle güç ve otorite içeren) tüm önemli ilişkilerdeki duygusal yaşantılar, çocukluk dönemindeki özgün yaşantıların bir tür tekrarı, yeniden sahnelenmesi niteliğindedir. Bu anlamda en genel tanımıyla aktarım, şahsın çocukluk çağına kendisi için önemli kişilerle yaşamış olduğu duyguları şimdi ilişki kurduğu kişi veya kişilerle yeniden yaşamayı, bu kişileri kendi çocukluğundaki algı ve duygulara göre değerlendirerek tepkiler göstermesidir (Danacı, s.55). Bu anlamda eğitim ilişkisi, mesleki ilişki, otorite ilişkisi veya sevgi temelinde bir ilişki olsun her ilişki, önemli ölçüde bilinç dışı aktarım aksiyonları içerir. Her beşerî ilişkinin, aktarım ilişkisi ile gerçek ilişkinin farklı dozlardaki bir karışımı olduğu söylenebilir. Özellikle bizim kültürümüzde dede, baba, dayı, hala, teyze, ağabey, abla, bacı gibi hısımlık ilişkisi tanımlayan sözcüklerin bu ilişkinin olmadığı kişiler için de kullanımının yaygınlığını dikkate alarak; sosyal ilişkilerde aktarım dozunun yüksek ve bunun kronik olduğunu söyleyebiliriz.

Aktarımın diğer bir özelliği, katmanlı olarak ortaya çıkabilmesi; yani farklı cinsiyetlerde olabilen geçmişteki birden çok kişiyle bağlantılı duygu, düşünce ve tutumlar şu andaki tek bir kişiye aktarılabilmesidir (Danacı 56). Yine aktarımın, geçmişte yaşanan olayın birebir canlandırılması ve basitçe tekrar edilmesi olduğu düşünülmemelidir. Aslında aktarımın içeriği, geçmişte yaşanmış olaydaki ruhsal gerçekliktir. Esasen aktarılan, en derin seviyede kişinin ruhsal gerçekliğiyle ilintili bilinçdışı arzu ve fantezilerdir (Tükel, s.35).

Watson, aktarım terimini, avukat müvekkil ilişkisinde bir müvekkilin avukatına karşı olan tüm tepkilerini ifade ettiğini; bu tepkilerin, müvekkilin algı kapasitesi ölçüsünde algıladığı avukatının kişiliğine yönelik tepkileri değil, aynı zamanda geçmişe ait olan ve farkında olunmadan yansıtılan tepkilerin de aktarıma dâhil olduğunu ifade etmektedir (s. 75). *Watson*'un tanımı, psikanalistlerin tanımından biraz daha geniş gözükmeyle birlikte, aslında ifade edilmek istenen şey aynıdır. Zira avukatın kişiliğine yönelik tepki, az veya çok çocukluluk yaşantılarının yeniden dramatisasyonudur. Öte yandan biraz önce vurguladığımız gibi, hiçbir aktarım saf değildir; içinde az veya çok bugüne dair gerçek de içerir. Bize göre aktarım, müvekkilin çocukluk çağında kendisi için önemli bir veya birden fazla kişiyle (anne, baba, bakıcı, ağabey, abla vs.) yaşamış olduğu duyguları, farkında olmadan, avukatı üzerinden yeniden yaşaması, avukatını kendi çocukluğunda yaşadığı algı ve duygulara göre değerlendirerek ona tepkiler göstermesidir.

Bir avukat aktarımın belirtilerini anında teşhis edebilmeli, aktarımın niteliğini ayırt edebilmeli ve müvekkille ilişkisini aktarımın farkındalığıyla yürütmelidir. Aktarımın başlıca belirtileri, müvekkilin avukata yönelik olarak duruma **uygun olmayan yoğun ve aşırı olumlu veya olumsuz tepkileri** aktarımın tipik belirtisidir. Müvekkilin; randevusuz ziyaretleri, acil bir durumlar hariç sosyal davranış kuralları gereği aramanın uygun olmadığı gün ve saatlerde avukatını sık sık telefonla araması, randevusuna geç gelmesi, randevuyu unutması, avukatın davayla ilgili sorduğu soruya yanıt vermemesi, bilgi ve belge vermekten kaçınması, görüşme gerektiği zamanlarda iletişimi anlamsız biçimde kesmesi, avukatlık ücreti kararlaştırma konusunda kayıtsız davranması, kararlaştırılan ücreti ödememesi gibi davranışlarla avukatına direnç **göstermesi** diğer tipik bir aktarım göstergesidir.

Aktarım mekanizması, avukatın fiziksel bir özelliği, bir jesti, davranışsal veya ifadeysel bir jesti ya da müvekkil tarafından algılanan bir tutumu, geçmişte (genellikle çocukluk döneminde) yoğun bir şekilde olumlu veya olumsuz duygular yaşadığı müvekkilin hayatındaki önemli bir kişinin **tam bir imajını** oluşturacak şekilde müvekkilin bilinçdışı tarafından otomatik olarak genelleştirilir. Bu tetikleme tamamen bilinçsiz şekilde gerçekleşmektedir. Bu aşamadan sonra geçmişteki yaşantı/ lar müvekkil tarafından avukata yöneltilerek dramatize edilir.

Aktarım yaşantısı içindeki müvekkil, yaptığı davranışının kesinlikle farkına varmayacaktır. Bu nedenle, müvekkilin bu otomatik tepkisini, mantıksal gerekçelerle veya onu ikna ederek değiştirmek imkânsızdır. Uygulamada, bu mekanizma avukatlar tarafından bilinmediğinden ve aktarım olgusu teşhis edilmediğinden avukatlar müvekkil arasında çok uzun süren tartışmalar yaşanabilmektedir. Müvekkilin kendisi neyi niçin yaptığını fark edene kadar, aktarım niteliğindeki davranışlarının farkında olmayacaktır.

Aktarım olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Olumlu aktarım, sevgi ve sevginin öncül belirtilerinin avukata aktarılmasıdır. Bu duyguların başlıcası; sevgi, hoşlanma, güvenme, anlayışlı bir yaklaşım, teslimiyet, hayranlık, tutku, sevecenlik ve saygıdır. Başka bir ifadeyle, avukatına güvenmek, onu sevmek, saygı göstermek, ona tutulmak ve kendini ona teslim edebilmek olumlu aktarımın işaretidir.

Olumsuz aktarımda ise müvekkiller avukatlarına karşı güvensizdirler; avukatlarının kendilerine bir yarar sağlayacağı umudunu taşımazlar, avukatın yeteneklerini hor görebilirler, avukat onları iten, sevmeyen, vermekten çok almaya bakan ve şahsi çıkarlarını önde tutan bir kişidir. Olumsuz aktarımda müvekkil

avukatın işini iyi yapmadığını düşünebilir. Müvekkil avukatına öfke, kızgınlık ve hatta nefret duyabilir. Müvekkil avukatına uyuşmazlığıyla ilgili tevdi ettiği bilgiler nedeniyle korkuya, endişeye ve hatta dehşete kapılabilir, utanç duyabilir. Müvekkiller, karşı cinsten avukatlarına karşı yoğun bir sevgi veya cinsel bir çekim hissedebilirler.

Aktarım, çoğu kez çift değerli (*ambivalans*) özellik arz eder. Sevgiden nefrete, güvenden güvensizliğe salınım hareketi yapabileceği gibi, aynı anda da yaşanabilir.

B. Karşı Aktarım (Countertransference)

Karşı aktarım ise bir aktarıma muhatap olan şahsın, aktarımı yapana karşı geliştirdiği bilinç dışı duygusal tepkidir. Psikanalizde bu terapistin, hastanın aktarımına karşı geliştirdiği aktarım olarak ortaya çıkar. Bazı yazarlar göre ise terapistin, hastanın tüm davranış, duygu ve isteklerine yönelik tepkisinin karşı aktarım olarak değerlendirilmesi gerekir. Bazıları ise karşı aktarımın hastanın aktarım tepkilerine karşıt bir olay olmadığını; hekimin çocukluk çağında kendisi için önemli kişilerle yaşamış olduğu duyguları müvekkiliyle bilinç dışı olarak yeniden yaşaması, müvekkilini kendi çocukluğundaki algı ve duygulara göre değerlendirerek bilinçsiz tepkiler göstermesidir. *Watson*, karşı aktarımın, avukat müvekkil ilişkisinde bir müvekkilin avukatına hissettirdiği tüm duygular olduğunu ifade etmiştir (s. 75, 88).

Bu açıklamalardan sonra, yazımızın başında andığımız “avukatın tek düşmanının müvekkili” olduğu yolundaki önermenin, çok uzun süre farklı müvekkillerle yaşanmış çok yoğun olumsuz karşı aktarım deneyimlerinin aşırı genellemeyle tüm müvekkillere yansıtılmış olumsuz bir duygu yaşantısı olduğu yorumunu rahatlıkla yapabiliriz. Bu önerme, bir anlamda mesleki başarısızlığın, eğitim eksikliğinin, mesleğin bir parçası olan sorunlarla başa çıkamamış olmanın itirafıdır. Üstelik böyle bir genel önerme, buna inanmış bir avukatın müstakbel müvekkil ilişkilerinde olumsuz karşı aktarım riskini artırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

C. Hukuksal Uyuşmazlıkların Psikolojik Sonuçlarının Yansıtma, Aktarım ve Karşı Aktarım Süreçleriyle Bağlantısı

Hukukçuların, sadece hukuk kural ve kuramlarıyla uğraştıkları düşünülür. Bu görüş uygulamayla teması olmayan akademisyenler için geçerli olabilir. Uygulamadaki bir hukukçu; hukuk kurallarından ve kuramları kadar, *ambivalans* (çift değerli) bir duygu olan “adalet duygusu”nu korumakla, adalet duygusunun zedelenmesi halinde açığa çıkan intikam, öfke, kin, hınç, nefret, dehşet, kıskançlık gibi çok yoğun negatif beşerî duyguların hukuksal çarelerle dengelenmesi işiyle uğraşan bir insanlık uzmandır.

Bir hukuksal problemin; ekonomik, sosyal, biyolojik ve psikolojik birçok boyutu vardır. Hukuksal uyuşmazlıkların psikolojik kökenleri, ayrı bir incelemenin konusunu oluşturacak kadar geniş bir konudur. Ancak bir hukuksal uyuşmazlığın müvekkilin duygu, düşünce ve davranış dünyasına ciddi etkileri vardır.

Avukata sunulan vakaların çoğunda hukuksal sorunlarla birlikte psikolojik problemler bir aradadır. Özellikle, ceza hukuku, aile hukuku gibi alanlarda avukat çoğu kez bir psikiyatrin müdahalesini gerektirecek derecede bunaltılı veya başka psikiyatrik belirtilerin bulunduğu müvekkiline **hukuksal olarak** yardım etmek

zorundadır. Hukuksal sorun, müvekkilin ruh sağlığını hafif bunaltıdan ağır psikoz derecesine kadar olumsuz olarak etkilemiş olabilir veya uyuşmalığın sonraki aşamalarında bu belirtiler ortaya çıkabilir. Müvekkil, fiil ehliyetini kaldıran bir psikiyatrik sorun yaşıyor olabilir ve hatta davanın konusunu psikiyatrik bir olay (vesayet ve kayyım davaları) oluşturabilir.

Şiddet içeren bir aile hukuku problemini, psikolojik boyutlarını kale almadan kavramak ve çözmek neredeyse olanaksızdır. Keza cismanî zarar ve ölümlü vakalarda hukuksal yardım görevi üstlenen avukatın, vakanın post-traumatik psikolojik etkileri konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmadan uyuşmalığın çözüm sürecini yönetmesi, bu trauma nedeniyle ortaya çıkabilecek avukat-müvekkil sorunlarıyla başa çıkması neredeyse imkânsızdır.

Hatta duygusal olarak nötr olduğu düşünülen ticarî davalar, yoğun duygular içerebilir. Buna en ilginç örneğe bir endüstriyel tasarım hakkına tecavüz davasında rastladım. Müvekkilem, kahve fincanı motifleri tasarımıyla uğraşıyordu. Müvekkilemin davayla ilgili yoğun duygusal tepkileri, davalıya karşı hissettiği çok aşırı öfke, nefret ve intikam duygularına, daha önce hiçbir davamda (hatta *Habil-Kabil* davaları olarak nitelendirdiğim bir kardeş cinayeti davasında bile) tanık olmamıştım. Üstelik müvekkilin benden önceki avukat, tüm iyi niyetli gayretlerine ve gerçekten dürüst çalışmasına karşın, müvekkilin yer değiştirme mekanizmasıyla yansıtılan intikam ve öfke duygularının kurbanı olmuş ve azledilmişti. Tek hatası, elindeki davanın sadece bir endüstriyel tasarım davası olduğunu sanmasıydı. Bu davanın müvekkilin ruh dünyasındaki öznel sembolizasyonunu çözümleyemeyen bir avukatın davayı sonuna kadar sürdürmesi gerçekten olanaksızdı.

Hatta başkaları için psikolojik olarak çok anlamsız ve önemsiz görünen bir dava müvekkil için, psikolojik olarak çok farklı anlam ve öneme sahip olabilir. Örneğin, yapılacak masrafa ve harcanacak zamana nazaran elde edilecek kazanımın çok düşük olduğu düşünülen bir dava, (avukatından başkasını ilgilendirmeyen) müvekkilin ruh dünyasında, çoğu kez kendisinin de farkında olmadığı, çözümlenmesi bir psikanalisti belki de yıllarca uğraştıracak **öznel simge** olabilir. Uygulamada küçümsenen bir isim tashihi davasının bile, görevim bu olmadığı için ben bunu hedeflemediğim halde, bazen yıllarca süren psikolojik tedaviden daha etkili olabildiğini ve müvekkilin duygu durumunu (*mood*) değiştirebildiğine bizzat gözlemlediğimde doğrusu çok şaşırmıştım. Bu anlamda, davaların traumatik etkilerinin yanı sıra, sağaltıcı etkilerinin olup olmadığı başlı başına bir araştırma konusudur.

Bu **“simge davalar”** (ki aslında her dava psikolojik açıdan bir öznel simgeler örüntüsüdür) psikolojik dokusu bilinmediği takdirde avukat müvekkil ilişkileri açısından çok ciddi tuzaklar içerir.

Avukatın müvekkiline hukuksal olarak yardımcı olabilmesi için, her şeyden önce, ele alacağı davanın müvekkilinde yarattığı etkiler ve avukat müvekkil ilişkisine yansımaları konusunda bilinçli olması gerekmektedir.

Bir davanın müvekkilde yarattığı ruhsal durumun avukat müvekkil ilişkisine ve dava sürecine etkileri şunlar olabilir:

a) Müvekkilin avukatına vakayı sunarken, çok açık ve tartışmasız olan olguları, çeşitli derecelerde bilinçsiz **olarak** çarpıtmasına, inkâr etmesine yol açabilir. Hatta bazen bu durum davanın yarattığı baskının yoğunluğuna göre hezeyan düzeyine dahi varabilir. Bu olgu, her hangi psikopatolojik belirti göstermeyen kişilerde de,

davanın yarattığı baskının etkisiyle savunma düzeneklerinin devreye girmesiyle (özellikle inkâr, akla uygun hale getirme, yansıtma, yer değiştirme savunma biçimlerini baskın olarak kullanan kişiliklerde) istisnasız her vakada karşımıza çıkan **normal bir davranıştır**.

Bu durum, ilk görüşmede avukata aktarılan öykünün, davanın ilerleyen aşamalarında, görüşmenin kayıt altına alınmış olduğu durumlarda bile, çarpıtılması ve inkârı şeklinde de sıkça görülür. Bu durumlarda müvekkili ahlaksız veya yalancı olarak değerlendirmek doğru ve haklı görülebilecek bir yaklaşım değildir. Çünkü konunun **bilinçli yalan söylemeyle ilgisi yoktur**. Çevresinde çok dürüst tanınan ve hakikaten dürüst insanlar da *dava travması* altında, çoğu kez bu şekilde davranırlar. Bu durum avukat tarafından ahlâken yargılanacak, kınanacak bir konu değil; anlaşılması ve başa çıkılması gereken insanî ve meslekî temel sorunlardır.

b) Müvekkilin uyuşmazlığın karşı tarafına hissettiği yoğun olumsuz duyguları (intikam, öfke, hınç, nefret vb.) yer değiştirme (*displacement*) savunma mekanizmasının etkisiyle yine büyük ölçüde bilinçsiz olarak avukatına yöneltebilir. Yer değiştirme, aktarımla çok benzer. Daha doğrusu, aktarım yer değiştirmenin özel bir türüdür. Görüşme aşamasında avukatın davanın olası olumsuz sonuçlarına dikkat çekmesi halinde (ki avukatın etik görevidir), müvekkilin anlattığı öykünün tutarsızlıklarına dikkat çektiğinde, bir delilin yetersizliğini vurguladığında veya davayı üstlenmeyi reddettiğinde, avukatın müvekkile yargılayıcı davranması halinde ve hatta avukatın duruşma salonunda karşı taraf avukatıyla selamlaşması durumunda dahi duygusal bir patlama olarak ortaya çıkabilmektedir.

c) Uyuşmazlığın niteliği, aktarımı ve karşı aktarımı kolaylaştırabilir ve hatta kaçınılmaz kılabilir. Bu her davada rastlanabilecek bir olgu olmakla birlikte, aile hukukuna dair uyuşmazlıklarda, uyuşmazlıktaki tarafların sıfatının tetiklemeyle istisnasız hemen her olayda gerçekleşir.

D. Aktarım ve Karşı Aktarım Konusunda Avukatın Tutumu

Hemen belirtmek gerekir ki, aktarım ve karşı aktarım olgusunu avukat müvekkil ilişkisinde tehlikeli hale getiren aktarım ve karşı aktarımın gerçekleşmesi değildir; zira aktarım ve karşı aktarımın her beşerî ilişkide az veya çok ortaya çıkması kaçınılmazdır. Risk, aktarım ve karşı aktarım sürecinin **bilinç dışı olarak ve aniden** ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Psikanalizde amaç, aktarımların ortaya çıkartılarak analiz edilmesidir. Keza karşı aktarımın da farkına vararak otoanalizle veya suprevizyonla analiz edilerek, ortaya çıkan verilerin analizde kullanımınıdır. Başka bir deyimle psikanalistlerin üzerinde çalıştığı malzeme aktarım ve karşı aktarımlardır. Oysa avukatın, müvekkili analiz etmek, onun psikolojik rahatsızlıklarını tedavi etmek gibi bir amacı ve görevi yoktur. Avukat, müvekkilin hukuksal sorununa, yine hukuksal çözümler üretmekle görevlidir.

Avukatın aktarım ve karşı aktarımla ilgilenmesinin nedeni, terapi amaçlı değildir. Aktarım ve karşı aktarım; avukatın uyuşmalıkla ilgili vakıaları doğru tespit etmesini ve hukuksal problemleri teşhis etmesini engelleyebilmesi, müvekkille ilişkisini ve iletişimini olumsuz yönde etkileyebilmesi ve nihayet avukatın kendi ruh sağlığı için risk oluşturması nedeniyle her avukatın bilmesi ve kendini eğitmesi gereken bir konudur.

Hemen belirtmek gerekir ki, “aktarım” ve “karşı aktarım” kendi başına olumsuz bir şey değildir. Özellikle, cinsellikten arınmış bir hoşlanma, sevgi, saygı, güven hoşlanma içeren olumlu aktarım ve karşı aktarım türü, özellikle avukat müvekkil ilişkisinin temeli olan “güven duygusunu” pekiştirmesi açısından yararlı olabilir. Cinsellik içeren olumlu aktarımlar, kin, nefret, öfke içeren olumsuz aktarımlar ve karşı aktarımlar avukat müvekkil ilişkilerinde özel bir güçlük yaratacaktır. Yine de avukat müvekkil ilişkisinin temeli aktarıma dayanmamalıdır. Zira aktarım ve karşı aktarım çoğu kez çift değerli (*ambivalans*) özellik arz eder. Bu durum, sevgi-nefret, güven-güvensizlik gibi zıt duyguların salınımlı olarak veya bir arada yaşanması durumudur.

Peki, Aktarım ve karşı aktarım konusunda avukatın tutumu ne olmalıdır? Bu konuda psikanalistlerin geliştirdiği yöntemlerden mesleğimizin bünyesine uygun olanlarını uygulayabilirsiniz:

a) Avukat müvekkilini **etkin dinleyebilme** becerisini geliştirmelidir. Dinleyebilmek, bir başkasına ilgi ve saygı duymayı, sabırlı ve rahat olmayı gerektirir. İyi dinlemenin ön koşullarından biri de empatidir. Empati kişinin kendisini bir an için başkasının yerine koyarak, o durumda neler yapabileceğini, neler düşünebileceğini, nasıl davranacağını anlamaya yönelik bir içebakış (*introspection*) çalışmasıdır. Empati avukatın kısa bir süre kendi benliğinden ayrılarak müvekkilinin benliğine uzanması, onun benliğine dalması, ona yaklaşması ve onu anlamaya çalışmasıdır. Ancak empati sürecinin çok uzamaması gerekir. Empatinin uzaması, avukatın müvekkilinin sorunları, kişiliği ve yaşamı ve hukuksal sorunuyla **özdeşlemesine** yol açar ki; bu, durum avukatın hukuksal yardım görevini yapmasını imkansız hale getirebilir. Avukatın müvekkiliyle kısa süreli empati kurarken; kendi kimliğini unutmaması, müvekkiliyle ilişkisinin hukuksal amaçlarını aklından çıkarmaması, kendi benliği ile müvekkilinin benliği arasında ayırım yapmayı sürdürebilmesi gerekir (Öztürk, s.111 vd).

Empati, aşırıya kaçtığı anda, aktarımı ve karşı aktarımı tetikleyebilir. Avukat karşı aktarım sürecinde “kurtarma fantezisi” olarak adlandırılan bir ruh haline kendini kaptırabilir. Bu faydalı olmadığı gibi müvekkilin çıkarlarına zarar bile verebilir (*Watson* s. 84).

b) Avukat, aktarım ve karşı aktarımın ipuçları konusunda uyanık olmalıdır. Özellikle duruma ve bağlama uygun olmayan yoğun ve aşırı olumlu veya olumsuz tepkileri aktarım ve karşı aktarımın göstergesi olduğu akılda tutulmalıdır. Aktarım olgusu tespit edildiğinde karşı aktarım konusunda hassas olunmalıdır. Aktarımın akıbeti karşı aktarımdır (Küey, s.34).

c) Aktarım ve karşı aktarımı teşhis eden avukat, psikanalist veya psikiyatr olmadığını müvekkilinin ruhsal sorunlarını çözme konusunda uzman olmadığını asla unutmamalı, amatör psikologluğa soyunmamalıdır. Bu konudaki analiz ve yorumlarını kendine saklamalıdır. Aksine tutum, avukatlık mesleği açısından bu çok ciddi bir etik sorun oluşturur.

d) Avukat; hukuksal probleme teşhis koyabilmek uyusmalığının her yönüyle ilgili bilgi sahibi olmaya çalışmakla birlikte; **mesleki sorumluluğunun uyusmalığının hukuksal yönüyle** ilgili olduğunu ve görevinin **hukuksal çözümler üretmek** olduğunu her an aklında tutmalıdır.

e) Avukat, aktarım karşısında kendi içinde gelişen olumlu ve özellikle olumsuz karşı aktarım belirtilerini, duruma ve bağlama uygun olmayan yoğun ve aşırı olumlu

veya olumsuz duygularını daha başlangıç aşamasında farkına varma, olumsuz karşı aktarım sürecini durdurma ve nedenlerini tespit etme becerisi geliştirmelidir. Aktarımın, psikanalistler için dahi en büyük tehlike kaynağı olarak kabul edildiği unutulmamalıdır (Keser, s. 37).

f) Avukat aktarım karşısında yansız (nötr) davranmalıdır. Avukatlık mesleği, müvekkiline hukuksal yardım mesleğidir. Avukatın müvekkilini hukuk, ahlak ve din kuralları veya her hangi bir değer yargısıyla yargılamaya hakkı ve yetkisi yoktur. Bu nedenle, müvekkilin sorununa karşı nötr kalmayı becerebilmelidir. Yargılayıcı tutum veya müvekkilden olguyu dinlerken **yargı yüklü imâlî sorular**, imâlî jestüel hareketler müvekkilin aktarıma veya başka türlü **yer değiştirme savunmalarına** başvurmasına yol açabilir. Bu avukat açısından ciddi bir etik ihlalidir.

g) Avukat, olumsuz aktarımla veya başka türlü bir yansıtmayla karşılaştığında, **metanetini, sabrını ve kibarlığını** yitirmemeli, bir noktadan sonra müvekkilini bu tutumunu açıkça yasaklaması gerekse bile, bu durumun kendisinde bir olumsuz aktarım yaratmasına izin vermemelidir. **Avukatın bu tutumunun temelinde; müvekkilin aktarım ve yer değiştirme savunmasına dayalı davranışlarının bilinçdışı oluşunu bilmesi yatmaktadır.**

h) Avukat, müvekkiliyle yaptığı görüşmeleri mümkün mertebe tutanağa bağlamalı veya **onun bilgisi dâhilinde** kayda almalı; dava ile ilgili hazırlanan dokümanları (dilekçeler, layihalar) müvekkille paylaşmalı ve olguların doğruluğu konusunda onayını almalıdır (Avukatlık Kanunu 53, 54). Avukat, istisnasız bir şekilde, güvenilir olmalı ve müvekkiline güven vermelidir.

i) Avukat el koyduğu işlere ait çekişmeli hakları edinmekten ve bunların edinilmesine aracılık etmekten kaçınmalıdır (Avukatlık Kanunu 47).

k) Hepsinden önemlisi avukat, kendini tanıma konusunda sürekli bir çaba içinde olmalıdır. Belki de avukatlık dâhil her mesleğin yegâne nihai amacı, sonucu ve kazanımı budur.

Bunun bir yolu kendi hakkında geçmişe dönük otobiyografik bir çalışma yapmasıdır. Kişi kendisiyle ilgili yapıdığı bu çalışmada birbiriyle çelişen birçok hikâye elde edecektir. Bunun nedeni, kişinin kendi oluşturduğu bu hayat hikâyesinin savunma mekanizmalarıyla çarpıtılmış olmasıdır. Tüm çarpılmışlığına rağmen, kendini tanıma çalışması buradan başarır. Avukatın günlük aktivitelerinde, kitap okurken, film izlerken, sohbet ederken, duruşmada aniden ortaya çıkan kendi güçlü duygularını izlemesi, kaydını tutması ve bu güçlü duyguların neden kaynaklandığını araştırması diğer bir yoldur. Buradaki temel engel, bu “güçlü duyguların” kaynağını çoğu kez bilmek istemememizdir. Bu kendini tanıma çalışmaları, meslektaş grupları oluşturarak çeşitli yöntemler uygulanmak suretiyle (psikanaliz, drama vs.) bir danışman liderliğinde yapılabilir (Watson. s. 79–81).

Kanımcı, kendini tanımaya yönelik çalışmayı savunma mekanizmaları engeli nedeniyle bir avukatın tek başına yapması oldukça zordur ve belli bir düzeyin ötesinde kesinlikle (araştırma kişiliğin çelik çekirdeğine dayandığında) imkânsızdır. Avukat olmayan danışmalar rehberliğine yapılan çalışma faydalı olmakla birlikte, danışmalar avukatlık mesleğinin gerekleri ve işleyişli konusunda deneyim sahibi olmadığından verimli olmayabilir. Bu konuda meslek kuruluşlarının staj eğitimi ve meslek içi eğitim kapsamında iyi yapılandırılmış eğitim programları geliştirmesi gerekmektedir. Esasen bu konudaki en etkili çalışma; staj aşamasında staj veren avukat rehberliğinde yapılabilir. Ancak, staj veren avukatın bu

konuda çalışma yapmış biri olması, yüksek meslekî duyarlılığa, meslek sevgisine ve olgunluğa sahip olması gerekir.

Sonuç: Avukat müvekkil ilişkisinin basit bir hukuksal danışma, bir davanın da sadece hukuksal sorunlardan ibaret olmadığı, bilakis hukuksal sorun olarak tarif ettiğimiz şeyin hukuksal sorun dışında her şey olabileceği; avukat müvekkil etkileşiminin bilinç dışı ve bilinçaltı boyutlarının, bilinçli yürütülen kısmından daha derin ve kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır.

Avukat müvekkil etkileşimini, müvekkilin ve toplumun yararına olacak biçimde yürütebilmek için avukatın psikolojik rahatsızlıkların etiolojisi konusunda asgari düzeyde de olsa bilgili olması ve avukat müvekkil ilişkilerinin psikolojik dinamikleri konusunda eğitilmiş olması, “avukat” rolünü özümsemiş olması ve mesleğini tüm sorunlarıyla birlikte sevmesi gerektiği kanısındayım.

Sanırım, bu yazıda anlatılanları, kendi adıma, tek bir ilkeye indirgemem gerekirse söyleyebileceğim belki de tek cümle şudur : **“Avukat, Kendini Tanı!”**

Avukat Fahrettin Kayhan
avukat@fahrettinkayhan.av.tr
Ankara, 20 Kasım 2010

Kaynaklar

Andrew S. Watson, The Lawyer in the Interviewing and Counselling Process, The Bonns-Merill Company, 1976.

Ayça Gürdal Küey, “Karşı Aktarım Kavramının Gelişimi, Psikanaliz Yazıları, Aktarım ve Karşı Aktarım, İstanbul, Sonbahar 2008, 27-35.

Ayşen Esen Danacı, “Aktarım ve Karşı Aktarım”, ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi 2009:10(3), s. 55-58.

Orhan Öztürk, Ruh sağlığı ve Bozuklukları, Feryal matbaası, Ankara, 2002.

Raşit Tükel, “Aktarım ve Dinamikleri”, Psikanaliz Yazıları, Aktarım ve Karşı Aktarım, İstanbul, Sonbahar 2008, 13-27.

Talat Parman, “Ayna aynı Zamanı Gösterir mi? Karşı Aktarım ve Zaman” , Psikanaliz Yazıları, Aktarım ve Karşı Aktarım, İstanbul, Sonbahar 2008, 47-57.

Vehbi Keser, “İki Kişilik Alan”, Psikanaliz Yazıları, Aktarım ve Karşı Aktarım, İstanbul, Sonbahar 2008, 35-47.